

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Добрин Христов Канев, НБУ, Политически науки (3.3)

по дисертационния труд **„Конвергентните политики – един от историческите вектори на глобалната епоха“**

за присъждане на научната степен „доктор на политическите науки“

на доц. д-р Мария Андонова Пиргова

Дисертационният труд на доц. д-р Мария Пиргова „Конвергентните политики – един от историческите вектори на глобалната епоха“ очевидно е резултат на продължителна изследователска работа, на дългогодишни натрупвания и размисли, на продължаване и задълбочаване на идеи, развити в предишни публикации на авторката.

В него е заложена една изключително амбициозна *изследователска цел* – формиране на теоретичен поглед върху ключови процеси на световното политическо развитие в рамките на голям исторически период през призмата на теориите за конвергенцията.

Повод и драматизъм за връщане към една сякаш позабравена концепция, свързвана по-скоро с миналия век, каквато е конвергенцията, несъмнено са актуални развития на световната политика и икономика. От една страна, и след изчезването на системата на „реалния социализъм“ от политическата карта не настъпва обявеният „край на историята“. Макар и в повечето случаи вече да не са налице коренни различия в икономическото и политическото устройство, противоречията и конфронтацията между „Изока“ и „Запада“ продължават да съществуват, дори да придобиват остри измерения. Това навежда на мисълта, че наред с принципните разлики в икономическия и политическия ред и тяхната идеологическа обосновка от миналото, съществуват и други съществени фактори, които определят тенденциите в световното развитие.

От друга страна, сравнително бързата (в исторически план) и успешна трансформация на одържавените и централно планирани социалистически икономики в пазарни стопанства с преобладаваща частна собственост и пазарно регулиране, както и стремителният

икономически възход на Китай, подсказват, че вече са съществували определени предпоставки, които са ги направили възможни.

Всичко това е мотивирало авторката да търси свой път за обяснение на тези нееднозначни процеси - път, който да избягва капаните на идеологизирания подход, на характерните за него двойни стандарти и опора на предварително зададени догми и съответно да се насочи към анализ на известни и новооткрити факти, с помощта на които да се стигне до по-голяма дълбочина на изследване на политическите процеси.

Нейната основна теза се свежда до идеята, че именно процесите на конвергенция, проявили се през XX век, са важна част от отговора за характера на съвременните развития на национално и на глобално равнище, че „основни направления от съвременната политика на глобализация са отражение на практики на конвергентни решения от минали периоди“ (с. 17). И това я връща към един нов прочит на политическата история през призмата на тенденциите към конвергенция (и дивергенция) на чужди едни на други политически устройства и обществени модели.

Доколкото според Пиргова капитализмът и социализмът имат обща модерна основа в буржоазното общество, стъпват на общите характеристики на модерната епоха в периода XVIII – XXI век (с. 17), е необходимо те да се изследват и от позициите на теориите за конвергенцията, колкото и те да изглеждат сякаш отечени от резултатите на противоборството между двете системи.

Така би се открила възможност – чрез включване в изследванията на конвергентните практики в двете противоположни модерни системи от миналото, от една страна, и на геополитическата конкуренция на националните държави и на геополитическия императив за защита на държавния интерес и за запазването на субектността на държавата, от друга, за различен теоретичен поглед върху ключови политически процеси и в съвременния свят.

Оттук и заявеният извод на Мария Пиргова: „*Не само геополитическото и идеологическо противопоставяне на държавите, а и именно конвергирането, историческата близост и взаимодействие на модерните системи е предпоставката за глобалните процеси през XXI век. Глобализацията се опира на взаимното проникване на капитализма и социализма, а*

не на победата на капитализма над социализма, както е прието да се счита в идеологически план.“ (с. 24)

Тази смела теза със сигурност ще предизвика дискусии и критики, но това е неизбежна част от развитието на науката. Самата авторка е привела множество аргументи, за да докаже валидността на това твърдение.

Конвергенцията е дефинирана в дисертационния труд, от една страна, като конвергенция на социални модели - „взаимодействието на социални практики от различен тип държави, основани на различни интереси“, придобиване на черти на капиталистическата система от социалистическата и съответно използване от страна на капиталистическата система на практики от социализма, „процес на използване на пазарно-либерални и социално-статистки методи, т.е. сближаването на капитализъм и социализъм в икономиката и политиката“. От друга страна, в работата се среща и разширено третиране – като използване не само на практики, но и на идеи отпреди съществуването на социалистическите системи, като едновременно действие на пазарно-индивидуалистски и социално-колективистични тенденции (вж. с. 44). Все пак в центъра на работата са конвергентните политики в двете системи, както проличава и от самото заглавие на труда.

В основата на конвергенцията се посочват общата технологична и икономическа основа на модерните общества в индустриалната епоха. Изявите ѝ се откриват в признаването и използването на технологии, икономически и трудови отношения, политически методи на управление, властови структури от един и същи порядък, действия на държавите в защита на техния интерес и оцеляване, използването на държавната собственост в кризисни и военни ситуации в капиталистическите държави и съответно използването на пазарни практики в икономиките на социалистическите държави.

Една такава мащабна тема изисква интердисциплинарен методологически подход, но като цяло остава в сферата на политическите науки. Стремещт на авторката е към комплексен анализ на политически, икономически и културни феномени. Надделява историческият подход в политологията, което е естествено с оглед на характера на темата и на поставените изследователски задачи. От централно значение е поредицата от „case

studies”, чрез които се проследяват конвергентните аспекти на политиката на различни държави в различни исторически периоди.

В структурно отношение трудът е изграден в увод, три големи части с отделни глави и заключение.

Логично първата част е посветена на изграждане на концептуалната рамка на изследването, на изясняване на ключовите за работата понятия като „конвергенция“, „конвергентни политики“, „модерност“, „капитализъм“, „социализъм“, на преглед на основните идеи на учени с принос в теоретизирането на конвергенцията (Шумпетер, Стрейчи, Сорокин, Тинберген, Гълбрайт, Кейнс), както и критичен анализ на проблемните полета и предпоставките за конвергенцията като социално мислене.

Втората и третата част съдържат споменатите „case studies”, чрез които се представят моменти и елементи на политиките на конвергенция в управлението на отделни държави.

От едната страна (втора част) това са развитите капиталистически страни - Великобритания с изследвания на ролята на трейджюнионите и лейбъризма, на реформите на Беверидж и политиката на „третия път“; Германия с анализи от Бисмарковите реформи, Ваймарската република, Третия Рай и до 1989 г.; САЩ с акцент времето на Франклин Делано Рузвелт и „новия курс“, но и в по-широк времеви план; Франция с нейната управленска специфика и с акценти управлението на Народния фронт и политиките на водени от социалистите правителства; Швеция като типичен пример за т. нар. „северноевропейски модел“, при който се откриват повече и по-стабилни елементи на процесите, които изследва авторката.

От другата страна (трета част) са примерите на Съветска Русия и СССР с акцент върху 20-те – 30-те години на XX век и на Китай с неговата специфика, но и с показателната му роля в изследваните от Мария Пиргова процеси.

Заключението на труда ни пренася в съвременната ситуация на все по-глобализация се свят, за да затвърди тезата на авторката, че „конвергенцията в развитите модерни държави през XX век представлява предпоставка за динамичните глобални процес от края на XX и началото на XXI век“ (с. 374).

Подходящата методология и логичната структура са довели до един завършен труд, в който откриваме голям по обем фактологически материал, предназначен да подкрепи основните тези на авторката. Става дума за едно наистина мащабно и цялостно изследване, в което е разгърната богата аналитична картина на политически събития, действащи лица, тенденции за период, надхвърлящ един век в голям брой държави. Използвана е значителна по количеството си теоретична литература от различни социални науки, което позволява на авторката да очертае аналитично и критично всички основни концепции в широката ѝ сфера на изследване.

Основният принос на авторката е наистина различният прочит на ключови политически процеси в света през призмата на концепцията за конвергенцията, който не само разширява и задълбочава познанията ни за тях, но води и до разкриване на нови полета за тяхното обяснение и анализ, до потенциално присъствие на нови научни въпроси, чието решаване би придвижило напред научното осмисляне на изследваните проблеми – нещо, което вероятно ще занимава изследователите в бъдеще. Това се отнася и за оценката на самия български преход към демокрация и пазарна икономика.

Трябва да се подчертае също, че изследване на поставените в дисертационния труд въпроси не е правено досега в българската политическа наука доколкото тази тема през последните десетилетия е стояла и продължава да стои встрани от изследователския интерес на български автори в тази научна област, а предишни публикации носят белега на идеологическата предубеденост.

От формална гледна точка дисертационният труд със своите 375 страници авторски текст, с богатата библиография отговаря на нормативните критерии за подобен род изследователски продукт. Изпълнени са и другите изисквания като адекватното отразяване на съдържанието на дисертационния труд в автореферата, както и обоснована самооценка на приносните моменти, с която мога да изразя съгласие. Налице са и множество публикации по темата на доктората.

Разбира се, в един такъв панорамен труд, в който са изследвани толкова голямо количество исторически факти и са анализирани голям брой автори и трудове, можем да срещнем известни повторения, в повечето случаи смислови. Срещат се и връщания към вече поставени въпроси. В някои случаи може да е желателна по-обхватна и комплексна

трактовка на някои от историческите събития и политически процеси. В съдържателно отношение понякога остава чувството за прекалено широко тълкуване на понятието конвергенция, което може да доведе до надценяване на ролята на тези процеси, макар и авторката още в заглавието на труда да заявява конвергентните политики като *един* от историческите вектори на глобалността.

Но независимо от тези и други възможни недостатъци в дисертацията, няма съмнение, че тя е един сериозен, задълбочен и качествен научен труд, плод на самостоятелна работа, с високи качества и със свои собствени приноси по темата на изследване. Всичко това ми дава достатъчно основания, за да изразя в становището си категорична подкрепа за присъждането на научната степен „доктор на политическите науки” на Мария Андонова Пиргова.

София, 27 май 2018 г.

доц д-р Добрин Канев